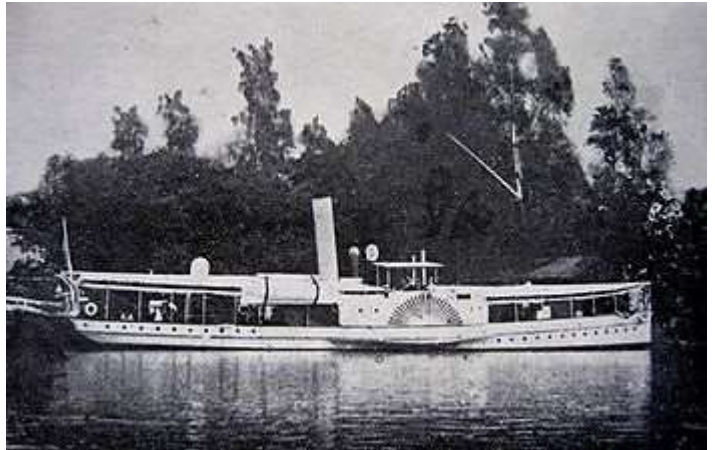

De Gouvernementsmarine

De **Gouvernementsmarine** of **Gouvernements Marine** (GM) maakte deel uit van de Zeemacht in Nederlands-Indië in deze toenmalige Nederlandse kolonie. Zij bestond naast de Indische Militaire Marine en had vooral civiel-bestuurlijke taken. Wat op land de ambtenaren van het binnenlands bestuur of de plaatselijke commandant van het Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger (KNIL) waren, was de gezaghebber van de Gouvernementsmarine op zee: controleur en uitvoerder van het bestuur.

Rivier-raderstomer Barito van de Gouvernementsmarine - 1894

Negentiende eeuw

De Gouvernementsmarine werd in 1861 ingesteld, maar had als voorganger 's Lands Civiele Schoeners en Kruisbooten die ook wel de Burgerlijke Koloniale Marine werd genoemd. Ze bestond bij oprichting uit een 76 bewapende gezeilde kruisprauwen en negen stoomschepen die verspreid over Indië ter beschikking van de residenten stonden. De schepen zorgden onder meer voor personen- en waardetransporten van het bestuur naar de verschillende districten. De Gouvernementsmarine verstreekte met haar schepen die alle van bewapening waren voorzien, naast haar politionele taken ter voorkoming en bestrijding van zeeroof en smokkel, veelvuldig assistentie aan de oorlogsmarine en het KNIL bij het bedwingen van de vele onlusten en opstanden in de Indische archipel. Steeds vaker stonden daarvoor stoomschepen ter beschikking, terwijl men de hoeveelheid kruisboten geleidelijk aan verminderde. De etat major van de stoomschepen bestond uit Europeanen terwijl de bemanning uit Inlanders was samengesteld. De kruisboot equipage was geheel Inlands onder leiding van een djoeragan (gezagvoerder). De schepelingen werden geoefend in het omgaan met geschut en geweer.

De GM werd rond de eeuwwisseling ook wel de marine van Van Heutz genoemd. Vanaf 1905 was ze onderdeel van de Dienst van Scheepvaart en werd de behoefte aan militaire inzet van de schepen steeds minder.

Twintigste eeuw

Het takenpakket bleef door de jaren heen in grote lijnen hetzelfde; vervoer van personen, goederen en gelden voor het gouvernement, politietoezicht binnen de territoriale wateren en verder alle diensten die voor het bestuur van de kolonie nodig waren.

Daartoe behoorde ook het uitzoeken van plaatsen waar vuurtorens, bakens en lichten in de archipel moesten komen; de zee kartering; het aangeven van de meest geschikte zeevaartroutes (dat gold later in het bijzonder ook voor tankers met grote diepgang); de bevoorrading van mensen die op eenzame posten de lichten brandende moesten houden en hun periodieke aflossing; het overzee vervoeren van ambtenaren van het binnenlands bestuur en geneeskundig personeel op werkbezoek aan verre en ontoegankelijke gebieden; de verzorging van dienstreizen van de gouverneur-generaal en diens gevolg; de dienstverlening bij nationale en internationale expeditie, zeevaarkundige, maar bijvoorbeeld ook meteorologische.

Verder de controle op de visgronden en het tegengaan van sluikhandel en spionageactiviteiten. Een bijzonder aspect was de bijdrage aan de infrastructuur van de kolonie - een eilandenrijk met een enorm wateroppervlak - door het leggen van telegraafkabels. De gezaghebbers en officieren van de Gouvernementsmarine, gesteund door de inlandse bemanningen, waren van alle civiele markten thuis.

De Gouvernementsmarine bleef tot de overdracht van Nederlands-Nieuw-Guinea aan Indonesië in 1962 bestaan.

Gezaghebbers der Gouvernementsmarine

- Wink, W. 1 Jan. 1900 - 19 Mei 1912;
- Kaan, J. 1 Jan. 1900 - 26 Oct. 1909 Cycloop;
- Crans, J.V. 25 Jan. 1900 - 17 Maart 1905 Hazewind;
- Hondius van Herwerden, J.H 28 Maart 1900 - 7 April 1903;
- Vorster, H. 28 Maart 1900 - 19 Juni 1900 Zwaluw;
- Have, D.C. ten 8 Aug. 1900 - 22 April 1911 Raaf;
- Steffens, W. 25 Feb. 1901 - 11 Maart 1914 à la suite, bebakening;
- Koesveld, P.C. van 14 April 1901 - 16 Feb. 1915 Brak;
- Berlijn, A.P. 12 Oct. 1901 - 11 Juni 1904 Bellatrix;
- Rothmeijer, H.J.F. 4 Jan. 1902 - 2 Mei 1914 Glatik;
- Hendriksen, A. 17 Jan. 1902 - 22 Maart 1912 Albatros;
- Nix, F.L. 17 Jan. 1902 - 30 Juli 1904 Java;
- Wetselaar, H.K. 3 Sept. 1904 - 1 Aug. 1913 Pelikaan;
- Hooghwinkel, J.G.C. 30 Juli 1904 Canopus;
- Overgaww, W.J.J. 26 Feb. 1905 - 16 April 1910;
- Resner, L.J. 11 April 1905 - 11 Dec. 1906 Zwaan;
- Ykema, H.C. 22 Juli 1906 à la suite, tijd. leraar P.H.S.;
- Kieviet, H. 22 Mei 1908 - 6 Dec. 1911 Hazewind;
- Meijer, D.J. 2 Mei 1913;
- Ham, P.J. van der 2 April 1909 - 2 Juni 1915 Edi;
- Weel, K.M. van 18 Maart 1909;
- Bijleveld, W.P. 7 Juni 1909 - 2 Sept. 1915 ged. Hoofdbureau Scheepvaart;
- Stikkel, S.N. 22 Aug. 1909 - 4 Nov. 1915 Aldebaran;
- Holthuis, B. 20 Nov. 1909 - 26 Maart 1912 Telegraaf;
- Groot, J.W. 1 Juli 1911 - 20 Aug. 1914 Speurder;
- Doesburg, J.J. van 21 Mei 1913 Valk;
- Kruyt, J.C. 1 Mei 1913 à la suite, bebakening;
- Eerde, J.R. van 21 Mei 1913 à la suite, bebakening;
- Drijver, W.C. 10 Juni 1913 Flamingo;
- Wijchers, J.A. 17 Juni 1913 Spits;
- Boer, A.J.L. de 14 Juli 1914 Argus;
- Elbers, G.M.A. 15 Dec. 1915 à la suite, slibarbeid;
- Molenaar, J. 15 Dec. 1915 Zwaluw;
- Staudenmayer, J.L. 18 Dec. 1915;
- Heide, G.J. van der 14 Juni 1916 Zeeduif;
- Fenenga, T. 18 Dec. 1918 Dog;
- Vooren, J.M.P. 21 Dec. 1918 Hazewind;
- Rozenkrantz, X.W. 23 April 1919 Argus;
- Muzerie, C.F. 29 Juni 1919 Glatik;
- Troost, R. kapitein ter zee, 1939-1947 Hr. Ms. Eridanus.